

Asia: VN/24815/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevasta yritysten huolellisuusvelvoitteesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne soveltamisalaa ja määritelmiä koskevista ehdotuksista (lain 1 luku)

Fortum tukee ehdotettua soveltamisalaa ja ehdotettuja määritelmiä. Fortum pitää perusteltuna, että niiltä osin kun liikkumavaraa on, esityksessä ei pääosin ehdoteta direktiivin vähimmäistason ylittävää kansallista sääntelyä.

Lausuntonne huolellisuusvelvoitteen sisältöä koskevista ehdotuksista (lain 2 luku)

Fortum pitää tärkeänä, että yritysten asianmukaisen huolellisuusvelvoitteen sisältö kuvataan riittävän selkeästi lainsäädännössä. Yrityksen vastuun perusteena tulee olla arvio siitä, onko yritys toiminut sille kuuluvan huolellisuusvelvoitteen mukaisesti. Oikeudellinen vastuu voi realisoitua ainoastaan tilanteissa, joissa yritys laiminlyö huolellisuusvelvoitteen ja laiminlyönnillä on ollut haitallisia seurauksia. Tähän liittyen on myös otettava huomioon, että haitallisten ympäristövaikutusten ja ihmisoikeusvaikutusten määrittelyssä käytettyjen kansainvälisten sopimusten tulkinta on haasteellista yritysten näkökulmasta, koska sopimukset eivät lähtökohtaisesti kohdistu yrityksiin.

On myös tärkeää, että velvoitteiden kohdentuminen toimitusketjussa kuvataan selkeästi. Tämän tärkeyttä korostaa myös se, että soveltamisalassa olevien yritysten toimintaketjussa tulee olemaan paljon yrityksiä, jotka eivät ole lainsäädäntövelvoitteiden piirissä. Vastuu toimenpiteisiin ryhtymisestä vakavien ihmisoikeus- ja ympäristöseurausten suhteen sekä niiden korjaamisesta tulisi lähtökohtaisesti olla sillä taholla, joka seuraukset on aiheuttanut. Yrityksen tulee toimia riskiperusteisesti tunnistamalla olennaiset haitat, priorisoimalla toimet sekä toteuttamalla ehkäiseviä, lieventäviä ja korjaavia toimenpiteitä. Yrityksiltä ei voida kuitenkaan edellyttää kaikkiin haittoihin puuttumista. Ratkaisevaa on asianmukainen menettely, toimenpiteiden toteutus ja dokumentointi. Yksittäisen haitan korjaamatta jääminen ei saa johtaa automaattiseen vastuuseen tai seuraamuksiin.

Fortum on EU-direktiivin valmistelussa suhtautunut kriittisesti siihen, että yritykset saisivat perusteellista arviointia varten pyytää tietoja liikeyhteistyöpaneelistaan, joilla on alle 5 000 työntekijää vain, jos tietoja ei voida kohtuudella saada muulla tavoin. Fortum näkee, että lain perusteluissa tulisi tunnistaa tilanne, jossa yrityksellä ei välttämättä ole tarkkaa tietoa liikeyhteistyöpaneelien työntekijämäärästä. On tärkeää, että tämän osalta voidaan luottaa liikeyhteistyöpaneelin itse ilmoitettuun työntekijämäärään.

Fortum näkee, että huolellisuusveloitteen sisältöä koskevissa pykäläehdotuksissa on tiettyjä tarkennustarpeita. Fortumin pykäläkohtaiset muutosehdotukset on tarkemmin kuvattu alla.

18 § Haitallisen vaikutuksen vakavuuden arviointi: Fortum pitää tärkeänä, että pykälässä käytetään direktiivin sananmuotoja vastaavia ilmaisuja. Näemme, ettei ”erityisesti”-sana vastaa direktiivin ”including”-ilmaisua. Suomenkielisessä direktiivitekstissä on käytetty ”mukaan lukien”-ilmaisua, mutta parempi ilmaisu olisi mielestämme ”otetaan muun muassa huomioon”.

28 § Investoinnit ja muutokset: Tähän pykälään on yhdistetty direktiivin 10 ja 11 artiklojen säännöksiä investoinneista ja muutoksista. Kyseessä ovat kuitenkin toisistaan erilliset ja tapauskohtaisesti harkittavat toimet, minkä vuoksi niitä ei tulisi yhdistää ”ja”-sanalla. Nykyinen muotoilu antaa virheellisen kuvan siitä, että toimenpiteet tulisi aina toteuttaa yhdessä. Lisäksi 1-kohtaan tulisi lisätä direktiivin mukaisesti sana ”esimerkiksi”, sillä luettelo on tarkoitettu esimerkinomaiseksi eikä tyhjentyväksi kuvaukseksi niistä kohteista, joihin investointeja voidaan tarvittaessa kohdentaa.

29 § Tuki pk-yrityksille: Fortum näkee tärkeänä, että pykälässä käytetään direktiivin sananmuotoja vastaavia ilmaisuja. Direktiiviä vastaava ilmaisu olisi: ”Yrityksen on tarvittaessa tarjottava yrityksen liikeyhteistyöpaneelina olevalle pk-yritykselle: 1) kohdennettua ja oikeasuhteista tukea, joka kattaa muun muassa valmiuksien kehittämisen, koulutuksen tai johtamisjärjestelmien parantamisen, kun se on tarpeellista pk-yrityksen resurssien, tietämyksen ja rajoitteiden vuoksi;” Toisin sanoen ehdotamme, että ”koulutuksen” jälkeen ei ole yhdysviivaa, ja ”muut vastaavat toimenpiteet”-ilmaisu jätetään pois.

31 § Sitoumukset liikeyhteistyöpaneelilta: Tässäkin pykälässä on varmistettava, ettei direktiivin tekstiä ja tarkoitusta muuteta. Pykälän 2-kohtaan ei pitäisi sisällyttää korjaavaa toimintasuunnitelmaa, vaan direktiiviä vastaavasti muotoilla kohta seuraavasti: 2) noudattavansa tarvittaessa 27 §:ssä tarkoitettua ennaltaehkäisevää toimintasuunnitelmaa;

Vastaava muutos tarvitaan myös 31 §:n tätä seuraavassa momentissa. ”Yritys voi pyrkiä saamaan välilliseltä liikeyhteistyöpaneelilta sitoumukset yrityksen käytännössäntöjen tai ennaltaehkäisevän toimintasuunnitelman noudattamisesta...”

Lausuntonne yritykselle tehtäviä valituksia ja ilmoituksia koskevista ehdotuksista (lain 3 luku)

Ymmärtääksemme direktiivi ja lakiesitys on rakennettu niin, ettei valituksia tehdä nimettömänä, vaikka näin ei eksplisiittisesti ole sanottu. Tämä mielestämme korostuu, koska valituksen tekijällä on 45 §:n 2 momentissa säädetty oikeudet. Fortum pitää sen takia tarpeellisena täsmentää perusteluissa, ettei valituksia voida tehdä nimettömänä. Ilmoitukset voitaisiin sen sijaan tehdä nimettömänä tai luottamuksellisena, joka on erikseen mainittu ehdotuksessa.

Fortum katsoo perustelluksi, että esityksessä erotetaan oikeudellisesti toisistaan valitusmenettelyt ja ilmoitusmekanismit sekä ilmoittajansuojelulain mukainen whistleblowing-kanava. Pidämme kuitenkin hyvänä, ettei sääntely rajoittaisi yrityksiä teknisesti hyödyntämästä entuudestaan käytössä olevia mekanismeja ilmoitusten tai valitusten jättämiseksi. Fortum pitää myös tarkoituksenmukaisena sitä, että yrityksen on mahdollista täyttää 44, 47 ja 48 §:ssä säädetty velvoitteet osallistumalla yhteistyössä toteutettuihin valitusmenettelyihin ja ilmoitusmekanismeihin.

Fortum korostaa tarvetta ehkäistä ilmoitus- ja valitusmekanismien väärinkäyttöä, sillä perusteettomat tai tarkoitushakuiset yhteydenotot voivat kuormittaa yritysten resursseja ja haitata perusteltujen tapausten käsittelyä. Siksi lainsäädännössä tai sen perusteluissa tulisi tunnistaa nämä riskit ja varmistaa yrityksille keinot hallita ja priorisoida ilmoituksia tehokkaasti.

Lausuntonne valvontaa ja seuraamuksia koskevista ehdotuksista (lain 4 luku)

Fortum pitää perusteltuna, että lain valvontatehtävä annettaisiin Lupa- ja valvontavirastolle.

Lausuntonne vahingonkorvausta koskevista ehdotuksista (lain 5 luku)

Vahingonkorvausvastuuta koskevan sääntely perusteluja on syytä täsmentää. Erityisesti on tehtävä yksiselitteiseksi, ettei pelkkiä puutteita haittojen ehkäisyssä, lieventämisessä tai korjaamisessa voida pitää automaattisesti vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuna erittäin painavana syynä puhtaan taloudellisen vahingon korvaamiseen.

Luonnoksessa todetaan oikein, että huolellisuusvelvoite on riskiperusteinen ja edellyttää tapauskohtaista harkintaa. Yritys ei välttämättä pysty tunnistamaan kaikkia haitallisia vaikutuksia, ja sen on voitava priorisoida toimenpiteitään. Nämä lähtökohdat tulee näkyä myös vastuun arvioinnissa.

Perusteluissa tulisi siksi todeta nimenomaisesti, ettei vastuuta synny, jos yritys on toiminut sääntelyn edellyttämällä tavalla, kohdentanut toimensa perustellusti ja dokumentoinut ne asianmukaisesti. Lisäksi on korostettava, ettei korvaus saa muodostua kohtuuttomaksi tai rangaistusluonteiseksi. Tämä on keskeistä oikeusvarmuuden ja ennakoitavuuden kannalta.

Lausuntonne muista ehdotuksista (erinäiset säännökset, liitelait)

-

Lausuntonne ehdotuksen vaikutusten arvioinnista (erityisesti millaisia vaikutuksia näette ehdotuksella olevan ja onko ehdotuksella muita kuin luonnoksessa tunnistettuja vaikutuksia, mitä)

Fortum pitää ehdotuksen vaikutuksia hyvin arvioituina. Vaikka EU:n Omnibus-päätösten takia melko pieni määrä suomalaisia yrityksiä tulee kuulumaan soveltamisalaan, sääntelyllä tulee olemaan välillisiä vaikutuksia soveltamisalan ulkopuolelle oleviin yrityksiin. Fortum yhtyy arvioon, että ehdotetun sääntelyn vaikutuksia tarkasteltaessa on huomioitava myös, että Euroopan unionissa on tullut tai tulossa voimaan yleisen huolellisuusvelvoitetta koskevan sääntelyn ohella muuta sektorikohtaista ja laajemmin sovellettavaa lainsäädäntöä, jotka sisältävät huolellisuusvelvoitteen omaisen selvilläolo- ja puuttumisvelvoitteen ihmisoikeuksiin ja ympäristöön liittyviin rikkomuksiin.

Fortum on samaa mieltä arviosta, että yhdenmukainen EU:n alueen yritysten sääntely varmistaa yrityksiin tasapuolisesti kohdistuvan sääntelytaakan ja vaikutukset EU:n alueen yritysten keskinäiseen kilpailukykyyn. Yhtenäinen sääntely tasaa kilpailueroja yritysten välillä. Näitä vaikutuksia voidaan pitää suomalaisten yritysten etuna verrattuna tilanteeseen, jossa kansalliset sääntelyt eroaisivat toisistaan.

Lausuntonne ehdotuksen säätämijärjestystä koskevista perusteluista

-

Muut huomionne ehdotuksesta

Fortum pitää lain tavoitteita erittäin kannatettavina. On tärkeää, että ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevasta yritysten huolellisuusvelvoitteesta on säädetty EU-tason lainsäädäntöä.

Fortum pitää tärkeänä, että yritys vastuudirektiivin toimeenpanossa toimitaan hallitusohjelman mukaisesti ja vältetään EU-lainsäädännön toimeenpanon yhteydessä kansallista lisäsääntelyä. Näin on ymmärtääksemme suurimmaksi osaksi myös tehty lausunnoilla olevassa lakiehdotuksessa. Näemme kuitenkin, että esitystä on eräiltä osin vielä syytä tarkentaa. Lain viimeistelyssä on myös huolehdittava siitä, että sääntelyn sisältö on yritysten näkökulmasta mahdollisimman selkeä ja ennakoitava. On keskeistä, että yritysten oikeusvarmuus turvataan ja yritysten hallinnollinen taakka pidetään perusteltavalla ja kohtuullisella tasolla.

Fortum pitää perusteltuna, että ehdotettuja lakeja sovellettaisiin yrityksiin 26.7.2029 alkaen. Tällöin komission ohjeet ovat käytettävissä riittävän ajoissa ennen kuin kansallista laki ruvetaan soveltamaan.

Lisätietoja: Fredrik Blomfelt, Senior Manager, ESG, Corporate Public Affairs
(fredrik.blomfelt@fortum.com, 040 705 7389)

Blomfelt Fredrik
Fortum Oyj